

ผู้ชายในวรรณกรรมคำสอนกับการประกอบสร้างภาพแทน “ชายประชานิยม” ในสังคมอีสาน
Men in Didactic Literature and Construction Representation on “Male Populist”
in Isan society

ศาริศา สุขคง¹

E-mail: sarisa.chom@gmail.com

โทรศัพท์: 0851995436

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการประกอบสร้างภาพแทนของผู้ชายอีสานจากวาทกรรมการประกอบสร้าง “ชายประชานิยม” โดยนำแนวคิดเรื่องภาพแทน (representation) และการประกอบสร้าง (Construction) ของ Stuart Hall มาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์และตีความข้อมูล โดยมุ่งศึกษาภาพเสนอลักษณะของผู้ชายที่ดี ซึ่งผู้วิจัยได้คัดเลือกข้อมูลจากผลงานวรรณกรรมคำสอนจำนวน 9 เรื่อง ได้แก่ ชนะสันธราชเทศนาคำสอน พญาคำทอง (สอนไพร่) ธรรมคาสอนโลก แทนน้ำนมแม่ ศรีสวัสดิ์วัด กาย์หลานสอนปู่ เสียวสวาด นานาสุภาชิตคำกลอน และพระอินทร์ใช้ชาติ นำมาใช้เป็นข้อมูลหลักในการศึกษาค้นคว้าจากการศึกษาพบว่าวาทกรรมการประกอบสร้างภาพแทน “ชายประชานิยม” ประกอบด้วยภาพแทนผู้ชายที่ดีใน 2 แบบ คือภาพแทนของผู้ชายด้านบวกหรือชายคนดีผู้ดี และภาพแทนของผู้ชายด้านลบ หรือชายนอกฮีต ซึ่งภาพแทนของผู้ชายด้านบวกอาจแบ่งการประกอบสร้างออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ ชายคนดีผู้ดีด้านการศึกษา ชายคนดีผู้ดีด้านหน้าที่การงาน และชายคนดีผู้ดีด้านการใช้ชีวิต ส่วนภาพแทนของผู้ชายด้านลบ หรือชายนอกฮีตนั้น สามารถจำแนกออกได้เป็นลักษณะ 2 ลักษณะ ได้แก่ ชายนอกฮีตครองธรรม ชายนอกฮีตสามโบสถ์ ชายนอกฮีตขี้ร้าย และชายนอกฮีตศาสนา ซึ่งวาทกรรมการประกอบสร้างภาพแทนของผู้ชายด้านบวก หรือชายคนดีผู้ดีนั้นนับเป็นต้นแบบของกรอบความประพฤติที่ดีที่ควรปฏิบัติ และภาพแทนของผู้ชายด้านลบ หรือชายนอกฮีต เป็นวาทกรรมที่ขัดเกล่าให้เป็นผู้ชายที่ดีจากการสอนไม่ให้ประพฤติเป็นชายนอกฮีต การประกอบสร้างภาพแทนตามวาทกรรม “ชายประชานิยม” ในข้อมูลวรรณกรรมคำสอนดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นถึงภาพตัวแทนของผู้ชายในสังคมอีสานอันมีลักษณะแบบปิตาธิปไตยที่ขบขันให้เห็นคุณค่าและความหมายความเป็นชายไว้ในมิติทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นได้อย่างน่าสนใจ

คำสำคัญ : การประกอบสร้าง ภาพแทน วาทกรรม วรรณกรรมคำสอน

Abstract

The purpose of this article is to study construction representation on of Isan Men from the creation discourse “Male populist” by using the concept of image instead of representation and the creation Construction of Stuart Hall. To be used in the analysis and interpretation of data By studying images, presenting male characteristics That's good. The researchers selected Isan didactic literature related to 42 pieces of literature including Chanasantharat moralize, Phayakhamkong (sonphai), Oainary teaching the world, Instead of mother's breast milk, Srisawadwat, Epic of grandchild teaching grandfather, siawsawad, Nana Proverbs teaching and Indra takes the nation. From the study found that the behavior discourse creates a replacement image. “Populist” consists of 2 good male representations, which are the positive male representations. negative male or men outside the heat Which the replacement of the positive male may divide the assembly into 3 Characteristics include the male good man who is good at education. The Good man who is good at work and

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

the good man who is good at living As for the negative male replacement or the male outside the bad can be classified as 2 characteristics, including the male outside the bad Men outside the evil bad And men outside the hematism the good man who is good at In which the behavior discourse creates a replacement for the positive male or the good man is a model of the good behavior framework that should

Keywords : Construction Representation Discourse Didactic literature

ความนำ

1. ความสำคัญของเรื่องที่น่าสนใจ

วรรณกรรมคำสอน คือวรรณกรรมที่มีเนื้อหาประกอบไปด้วยแนวทางปฏิบัติตัวและแบบอย่างอันดีงาม ดังนั้น วรรณกรรมคำสอนจึงมีความสำคัญในฐานะคู่มือชีวิตของผู้คน และเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมตามความหมายของคลิฟฟอร์ด เกียร์ซ (Clifford Geertz) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกัน ที่นิยามความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่ามนุษย์เป็นสัตว์คล้ายคลึงแมงมุมที่ห้อยตัวอยู่ในสายใยของความหมายที่เขาถักทอขึ้น เกียร์ซถือว่าวัฒนธรรมคือสายใยเหล่านั้น ดังนั้น การวิเคราะห์วัฒนธรรมจึงไม่ใช่การวิเคราะห์หากฎเกณฑ์ต่าง ๆ โดยการทดลองแบบวิทยาศาสตร์กายภาพ หากแต่เป็นการเสาะหาความหมายและการตีความ (อकिन รพีพัฒน์, 2551 : 73-74) ซึ่งวรรณกรรมคำสอนคือตัวบทที่สามารถนำไปตีความหมายทางวัฒนธรรมได้มากมายในสังคมอีสาน

วรรณกรรมคำสอนอีสานจึงนับเป็นตัวแทนทางวัฒนธรรม (Culture Text) ที่อธิบายความเป็นสังคมท้องถิ่นได้หลากหลายมิติ ซึ่งมีมิติที่โดดเด่นเห็นชัดคือ สังคมประชาานิยมแบบอีสาน ดังสะท้อนจากเนื้อหาคำสอนที่มักสอนให้ปฏิบัติตามแนวคิดที่สังคมปรารถนา หรืออุดมคติของคนส่วนใหญ่ในสังคมกระทั่งเป็นอุดมการณ์ที่สืบทอดผ่านวรรณกรรมคำสอน ดังที่ จารุวรรณ ธรรมวัตร (2521 : 54) ได้อธิบายไว้ว่า วรรณกรรมคำสอนเป็นเอกสารบันทึกอุดมการณ์ของคนท้องถิ่นไว้ อุดมการณ์ความคิดของคนอีสานจึงถูกถ่ายทอดโดยการสอนผ่านวรรณกรรม เช่น การสอนผู้ชายให้เป็นคนดี ที่นิยามเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม ต้องเป็นผู้มีการศึกษา รู้จักหน้าที่ตามสภาพของตน รู้หลักการดำเนินชีวิต ไม่ประพฤตินอกฮีต หรือภาษาอีสานเรียกว่า ชายคนฮู้ผู้ดี ซึ่งคำสอนเหล่านี้ถูกสร้างขึ้นด้วยกระบวนการทางภาษาโดยการประกอบสร้างภาพแทน “ชายประชาานิยม” ขึ้นเพื่อเป็นแบบฉบับของผู้ชายที่ดีให้ปรากฏในคำสอนอันจะนำไปสู่การประกอบสร้างความจริงทางสังคมที่กำหนดบทบาทของผู้ชายอีสาน

การประกอบสร้างภาพแทน (Construction Representation) ดังกล่าวเป็นการสร้างอัตลักษณ์ตัวตนของผู้ชายให้ดำรงอยู่ในสังคมแบบประชาานิยม และนำไปสู่การอธิบายความหมายและคุณค่าของผู้ชายอีสานไปโดยปริยาย ดังที่สจ๊วต ฮอลล์ (Stuart Hall) ได้อธิบายความหมายของภาพแทน (Representation) ไว้ว่า การนำเสนอภาพตัวแทนไม่ใช่เพียงการใช้ภาษาหรือสัญลักษณ์ในการถ่ายทอดภาพในความคิด หากแต่ยังเป็นการตัดสินคุณค่าและให้ความหมายแก่สิ่งที่นำเสนอโดยภาพตัวแทนนั้นด้วย (ศิริพร ภักดีผาสุก, 2561 : 100) นอกจากนี้ ฮอลล์ ยังได้อธิบายแนวคิดการประกอบสร้าง (Construction) ว่าสัมพันธ์กับภาษาเพราะเป็นเครื่องมือใช้ประกอบสร้างความหมาย (Constructionist Approach) โดยมีความเชื่อว่า สิ่งต่าง ๆ จะมีความหมายก็ต่อเมื่อกำหนดขึ้น (Hall, 1997 : 24-25 อ้างอิงมาจาก ปฐม หงษ์สุวรรณ 2561 : 521) การประกอบสร้างภาพแทน “ชายประชาานิยม” จึงได้นิยามความหมายของผู้ชายอีสานที่ยึดโยงกับการเป็นชายคนฮู้ผู้ดีไว้อย่างแจ่มชัด ไม่ว่าจะดำรงตนอยู่ในสภาพใดก็ตาม ผู้ชายอีสานจำเป็นต้องประพฤติตนเป็นคนดีให้สมกับเป็นผู้นำ หรือเพศหลักในสังคมอีสานซึ่งมีลักษณะสังคมแบบปิตาธิปไตย

คำว่า ปิตาธิปไตย (Patriarchy) อรรถาธิบาย (2561 : 69) อธิบายว่าเป็นคำที่ใช้อธิบายลักษณะการปกครองของสังคมที่ให้อำนาจกับผู้ชาย ถือชายเป็นใหญ่ เรียกว่า สังคมแบบปิตาธิปไตย (Patriarchal Society) ลักษณะชายเป็นใหญ่นี้อยู่สอดคล้องสัมพันธ์กับแนวคิดเรื่องสภาพทางเพศของปรางค์ วงษ์เทศ (2559 : 34) ที่อธิบายว่าการเติบโตของผู้ชายเป็นสภาพที่ต้องแสวงหา ซึ่งถือเป็นสิ่งที่ผู้ชายทุกคนต้องแข่งขันในฐานะปัจเจกบุคคล จึงสามารถสร้างและควบคุมการจัดระเบียบทางสังคมได้ สภาพภาพที่จำเป็นต้อง

แสวงหานี้จึงเป็นจุดเริ่มต้นของความปรารถนาเป็นชายในอุดมคติที่จำเป็นต้องมีกรอบในการประพฤติปฏิบัติ หรือต้นแบบอันคมชัด ดังนั้น เนื้อหาคำสอนในวรรณกรรมจึงมักเสนอภาพแทนของผู้ชายตามสังคมปรารถนาให้ยึดถือปฏิบัติสืบทอดมา

จากแนวคิดดังกล่าวทั้งหมด ผู้เขียนจึงสนใจที่จะศึกษาการประกอบสร้างภาพแทนของผู้ชายอีสานจากวาทกรรมการประกอบสร้าง “ชายประชานิยม” โดยนำแนวคิดเรื่องภาพแทน (representation) และแนวคิดการประกอบสร้าง (Construction) ของ Stuart Hall มาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์และตีความข้อมูล โดยมุ่งศึกษาภาพเสนอลักษณะของผู้ชายที่ดีเพื่ออธิบายปรัชญา แนวคิด การดำเนินชีวิตซึ่งซ่อนความหมายทางวัฒนธรรมของสังคมท้องถิ่น และตีความคุณค่าของผู้ชายอีสานที่สังคมกำหนดจากวรรณกรรมคำสอน

2. วัตถุประสงค์ของการนำเสนอบทความ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการประกอบสร้างภาพแทนของผู้ชายอีสานจากวรรณกรรมคำสอนของอีสาน

3. ขอบเขตของเรื่องที่น่าสนใจ

ผู้เขียนใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ประเภทวิจัยเอกสาร (Documentary research) มาศึกษาวิเคราะห์ โดยใช้ข้อมูลวรรณกรรมคำสอนอีสานที่มีเนื้อหาใช้สอนผู้ชายทั้งหมด 9 เรื่อง ได้แก่ ขนะสันธราชเทศนาคำสอน พญาคำกอง (สอนไพร่) ธรรมดาสอนโลก แขน้านมแม่ ศรีสวัสดิ์วัด ภาพยนตร์หลานสอนปู่ เสียวสวด นานาสุภาชีวิตคำกลอน และพระอินทร์ใช้ชาติ

4. คำจำกัดความ

4.1 การประกอบสร้าง (Construction) มาจากแนวคิดการประกอบสร้างสังคม Social Construction ซึ่ง Steve Bruce อธิบายไว้ว่าเป็นผลผลิตจากวัฒนธรรมที่สังคมมักสถาปนาวัฒนธรรมของตนให้เป็นสิ่งที่มีอยู่จริง (บุรุษ, สถิตพ. 2559 : 60) การประกอบสร้างจึงเป็นกระบวนการที่นำไปสู่การสร้างความจริงให้เกิดขึ้นในสังคมอย่างมีนัยยะ และเมื่อนำมาศึกษาวาทกรรมจึงเป็นการศึกษากระบวนการสร้างความจริงที่เกิดจากปฏิบัติการทางภาษากลายเป็นชุดความรู้ในสังคมอันซ่อนเร้นอำนาจบางประการไว้ให้ตีความ และให้คุณค่า

4.2 ภาพแทน (representation) สจ๊วต ฮอลล์ ได้กล่าวว่า การนำเสนอภาพแทนเป็นการ “สร้าง” ความหมายซึ่งตั้งอยู่บนความเชื่อพื้นฐานที่ว่าเป็นกระบวนการที่มีการผลิตความหมายแอบแฝงอยู่ หรือกระบวนการที่สร้างขึ้นเพื่อสื่อความหมายหรือแทนมุมมองของสิ่งที่กำลังกล่าวถึงและอาจไม่ได้สื่อความหมายของสิ่งนั้นโดยตรง นั่นหมายความว่า ผู้เขียนมีบทบาทสำคัญในการกำหนดกรอบหรือความหมายของสิ่งต่าง ๆ ให้เป็นไปตามที่ตนหรือสังคมปรารถนาได้ (สุรเดช โชติอุดมพันธ์, 2559 : 113)

เนื้อหา

จากการศึกษาวาทกรรมการประกอบสร้างภาพแทน “ชายประชานิยม” พบว่า ประกอบด้วยภาพแทนผู้ชายที่ดีใน 2 ลักษณะ ได้แก่ ภาพแทนด้านบวกของผู้ชายหรือชายคนผู้ดี และภาพแทนด้านลบของผู้ชายหรือชายนอกฮีต ซึ่งลักษณะทั้งสองประการได้เสนอให้เห็นวาทกรรมการประกอบสร้างภาพแทน ดังนี้

1.ภาพแทนของผู้ชายด้านบวก หรือชายคนผู้ดี ชายคนผู้ดี คือผู้ชายที่เป็นคนดีตามที่สังคมท้องถิ่นปรารถนา คนผู้หมายถึง รู้จักกาลเทศะ รู้จักบุญคุณ รู้จักหน้าที่ของตน ส่วนผู้ดี หมายถึง คนดีมีศีลธรรม มีคุณธรรม มีจริยธรรม รักครอบครัวและคนรอบข้าง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ซึ่งภาพแทนของผู้ชายด้านบวก หรือชายคนผู้ดี อาจแบ่งการประกอบสร้างเป็น 3 แบบ ได้แก่

1.1) ชายคนผู้ดีด้านการศึกษา ในวรรณกรรมคำสอนมีเนื้อหาคำสอนเรื่องการศึกษาสำหรับผู้ชายไว้หลายประการ เมื่อศึกษาเล่าเรียนตามคำสอนแล้วจะทำให้ประสบความสำเร็จในชีวิตทุกด้าน และเป็นชายที่ดีน่าภาคภูมิใจ ซึ่งเป็นวาทกรรมการประกอบสร้างชายประชานิยมที่เด่นชัดเป็นอันดับแรก ดังปรากฏในวรรณกรรมเรื่องขนะสันธราชเทศนาคำสอน ที่สอนให้ผู้ชายรู้จักรำเรียนศิลปศาสตร์เพื่อหาเลี้ยงชีพ และดำเนินชีวิต เช่น การเรียนตีเงินตีทอง การทำเครื่องมือจับปลา การตีเหล็ก การจักสานทำงานไม้ เรียนหมอยาโหราศาสตร์ เรียนนวดบีบเอ็น เรียนการใช้อาวุธค้อน หลาว และหอก เข้าถึงพุทธศาสนา การบ้านการเมือง รับใช้ราชการ ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนเป็นวิชาที่ประเสริฐสำหรับลูกผู้ชาย ตัวอย่างเช่น

ชายใดฟังคำสอนอำเหียนก็ดีแท้ ศาสตร์ศิลป์นี้หลายประการมีมากจริงตาย ดีเงินแปลงสู่เชื้อชาย ได้ตั้ง
ประสงค์ ดีทองได้ขายไปทุกสิ่ง ดีคำขายสู่วันบิมีวัน แปลงอุปไม้ขายจ่ายหลายแนว แหะ มอง. สานแต่งนามชายได้

ตีเหล็กให้เป็นสมจ้าวหอมนิดแลพรายขายแท่งสั้น แหวนสับไม้เป็นกระตอกขันขายบุงยังสรรพสิ่งมีขายได้ กับทั้ง
เขียนเวียนแต่้มลิงลายทุกสิ่ง ควบคู่กับไม้เป็นแท่งสั้น เขียนหมอค่องหมอยาปัวพวยธิ เขียนปีบคั่นเอ็นให้สว่างดี เขียน
เอาหม้อโหระพุกษ์ใหญ่ทั้งถุกษ์น้อยทวยคิ้วต่อยาม เขียนคกงอนคกงหลาวและหอก เขียนฮึดเจ้าพุทโธแท่งสั้นดั่งนั้น
เขียนฮึดบ้านตั้งแต่งการเมือง ผูกหม้อครองเสนาแต่งแปลงเมืองบ้าน ผูกนี้ชื่อว่าศาสตร์ศิลป์แท้ไผเขียนดูประเสริฐจริง

(พระครูคัมภีร์นิเทศ ป.6. ม.ม.ป : 14-15)

ชายคนผู้ดีด้านการศึกษายังปรากฏในวรรณกรรมเรื่องพญาคำทอง (สอนไพร่) ในบันเขียนความฮึด ที่สอนให้
เรียนวิชาความรู้ศิลปศาสตร์หลายแขนง ไม่ว่าจะเป็น การเรียนยิงธนู หรือหอก เรียนจักสานปั่นหล่อเจียรไนหล่อแก้ว เรียนรู้การขาย
เรียนช่างตีทองตีเหล็ก ช่างเงิน ตลอดจนเครื่องดนตรี กระดัง ข้อง เรียนทำเครื่องประดับ หล่อถ้วยเงินถ้วยทอง เครื่องหาปลา ทำ
เครื่องประดับปั่นปัก หรือเรียนหล่อถ้วยเงินทองขันโตกพานตั้ง ล้วนเป็นวิชาที่ลูกผู้ชายควรแสวงหาเรียนรู้ไว้เพื่อเอาตัวรอดในการ
ดำรงชีวิต ตัวอย่างเช่น

แนมท้อ	ศาสตร์เพทนั้น	ให้ตั้งต่อไปเขียน	แท่น้อ
	ธนูศิลป์ศร	หอกดาวเต็งกล้า	
	เขียนความฮึด	จักสานปั่นหล่อ	
	เจียรไนหล่อแก้ว	เขียนฮึดแต่งขาย	
	ช่างตีเหล็กตีทอง	ส่วเสียมแบ่งสร้าง	
	ตีเงินคำแก้ว	ขันโอไตรภาชนะ	
	ทั้งแสงข้อง	ทองห้าวหล่อกะดิง	
	โปงลางก้อง	ขิกขอมหากกะแหรง	
	หล่อลูกแหหึงอ้อ	ดั่งก้องส่งขาย	
	เขียนตีทองสายสร้อย	ส่งวาลคำม้าวใหญ่	
อีกทั้ง	กะจอนและต้าง	แหวนกอนใส่มือ	
	กะโถมเกสเกล้า	ปักปั่นมวยผม	
	ตีช่องปั่นเกล้าก้องแขน	ใหญ่เงินทอง	
	หล่อถ้วยเงินทอง	โตกพานคำตั้ง	

(พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ. 2513ก : 20-21)

นอกจากนี้ การรู้จักแสวงความรู้ยังเป็นคุณสมบัติที่ผู้ชายพึงมีเมื่อจำเป็นต้องรับใช้ราชการให้เจริญก้าวหน้า
ดังปรากฏในวรรณกรรมเรื่องธรรมดาสอนโลก ที่สอนว่าชายใดต้องการมาเป็นอำมาตย์รับใช้กษัตริย์ต้องรักการแสวงหาความรู้ เรียนรู้
ฮึดครอง ไม่รู้สิ่งใดให้ถามนักปราชญ์ และมีความกระตือรือร้นในการทำงาน พร้อมรับใช้ทำงานอยู่ตลอดเวลา ตัวอย่างเช่น

บทนี้ บรรบรรแล้ว	ยอวางไว้ก่อน
พระจึงสอนสั่งให้	ชายใช้พระยอดเมือง
ชายใด จักเข้ารับใช้	ภูวนาทเล้งโย ดั่งนั้น
ให้ฟังคำเฮาสอน	สั่งความจำไว้
ให้พากันเขียนฮึด	เอาคองดียิ่ง
ถามน่านักปราชญ์ผู้	ผูกฮึดเอา นั้นเทอญ
อย่าได้ควรเฝ้าเจ้า	เข้าค้ำวันคืน นั้นเนอ
ให้ค่อยเอาหูฟัง	พระเฮียหาทันฮ้อง
พระหากมีอาชญาใช้	ให้อืบแล่นเร็วพลัน
อย่าได้ตามใจโต	ให้ค่อยไปจั่งตีแท้

อันหนึ่ง ราชานใช้
ให้เขามาพำพร้อม

ไปทันขุนใหญ่
ตัวแท้ก็จั่งดี แท้แท้แล้ว

(พระครูสุเทพสาครคุณ. 284 : 2549)

ชายคนผู้ผู้ดีด้านการศึกษาก็เป็นคุณสมบัติแรกที่สำคัญที่สุดสำหรับผู้ชาย ไม่ว่าจะอยู่ในสถานภาพใด ผู้ชายก็จำเป็นต้องมีการศึกษาเพื่อใช้ในการทำงาน และการดำเนินชีวิต ตลอดจนเป็นเหตุผลสำคัญที่ผู้หญิงจะตกลงปลงใจร่วมใช้ชีวิตคู่ด้วย

1.2) ชายคนผู้ผู้ดีด้านหน้าที่การงาน ในวรรณกรรมคำสอนได้มีการกล่าวถึงผู้ชายที่ดีที่รู้หน้าที่ของตน ซึ่งหน้าที่ของลูกผู้ชายก่อนที่จะแต่งงานมีครอบครัวเป็นของตนเองนั้นคือการบวชทดแทนบุญคุณบิดามารดา ดังปรากฏในวรรณกรรมเรื่องแท่นน้ำนมแม่ ที่อธิบายว่าลูกที่ดีต้องบวชทดแทนบุญคุณพ่อแม่ที่เลี้ยงดูจนเติบใหญ่ การบวชทดแทนบุญคุณพ่อแม่พระพุทธเจ้าก็ทำเป็นแบบอย่างที่ดีตามชีวประวัติของพระพุทธเจ้า ตัวอย่างเช่น

คราวเมื่อเฮานั้นได้นอนอยู่ในอุทรมารดา ทรงความทุกข์อย่างใดไม่มีแค่น ต่อมาเดือนคนได้ทรง
ครรรจ์จนแก้มลิบเดือนถ้วนแท่นนมหม่นงอทร ยินดินนอนก็ทุกข์กลั่นอดกินอาหารอยาก เพราะว่าทารกกิ่งอุทร
ท้องห้วงแขวน แสนอดกลั่นตลอดหว่างกุมาร หลุดออกจากครรรจ์มารดาได้อยู่กรรมกินฮ้อน นอนตะแคงป็นไปมา
หันอ้วยบวยตัก แต่น้ำฮ้อนนอนข้างแคไฟ กุมารให้นอนสะแค้นอยู่น้อยหนึ่งจับยกอุ้มกินจู้ดนม เหยิงน่านได้หลายคืน
คราวเหน้อย เมื่อยเพราะอดอยู่กลั่นกรรมเจ้าบ่ถอง ในอุทรท้องปกติดีปอด ตลอดหมดทุกถ้วนในเนื้อแห่งคิง จึงได้ตั้งตน
ก้าวหัดกายเดินย่างหลาย พร้ามือกายเนื้อก็อยู่เย็น แข็งแรงได้แสวงหาอาหารลูก มาอยู่เลี้ยงแลงเช้าสู่วัน พอหลายปี
เดือนได้บุตราเลยใหญ่ เปรียบปามาหากได้เฮานี้ก็ตั้งเดี่ยวควรที่กตัญญูให้มารดาผู้ลำบาก ทั้งบิดาพรั่งพร้อมถนอมเลี้ยง
ให้ใหญ่มา จนกระทั่งถึงได้เอาเฮาเข้าบรรพชาทรงเพศ บวชสืบสร้างศีลสรวัยศาสนา กตัญญูกตเวทีให้ในธรรมพระเจ้า
กล่าว แท่นน้ำนมแม่เลี้ยงพระองค์ได้เทศนา

(กัณหา (บ.ช.ย). 2544 : 7-8)

ชายคนผู้ผู้ดีด้านหน้าที่การงาน นอกจากจะรู้จักหน้าที่ของการเป็นลูกที่ดีคือบวชทดแทนบุญคุณพ่อแม่แท่นน้ำนมแล้ว ยังมีชายที่รู้จักการทำงานในหน้าที่ของตนตามสถานภาพของตนเอง เช่น หากบวชเป็นสามเณรก็ควรที่จะทำหน้าที่ของตนและเชื่อฟังครูบาอาจารย์ ดังปรากฏในวรรณกรรมเรื่องศรีสวัสดิ์วัด ที่สอนว่าสามเณรที่ดีต้องรักษาหน้าที่ของตน คอยฟังพระอาจารย์สวดมนต์ให้ฟัง จะได้เข้าใจบทสวดมนต์โดยง่าย เมื่อถึงเวลาฉันเช้า มีชาวบ้านมาทำบุญมากมาย ศิษย์วัดก็มากมาย ให้ระวังโอจะเปลี่ยนกันแล้วจงประเคนอาหารให้พระอาจารย์ หลังจากที่ดินหวานเสร็จให้เอาผ้าอาบน้ำเข้าคอยเช็ดมือเสร็จเอายามาถวาย แล้วจึงยกของหวานมาถวายไว้ในโอ ตัวอย่างเช่น

เณรจงรักษากิจ	ไว้จรีดให้ควรกาล
คอยฟังพระอาจารย์	ท่านสวดมนต์ให้ฟังมนต์
จักได้เข้าใจจำ	ค่านับธรรมพระทศพล
เบื่องหน้าจะเป็นผล	จะสวดมนต์ก็ง่ายตาย
หนึ่งนั้นเมื่อฉันเช้า	ฝูงชาวบ้านทำบุญหลาย
ศิษย์วัดก็มากมาย	ระวังโอจะเปลี่ยนกัน
แล้วจงประเคนครู	ระวังดูท่านขบฉัน
ฉันหวานสำเร็จพลัน	เอาผ้าอาบเข้าคอยเคียง
ครั้นเสร็จท่านเช็ดหัตถ์	เอาเภสัชเข้าประเคียง
จึงยกของหวานเมียง	มาถวายไว้ในโอพลัน

(ภูมิจิต เรื่องเดช. 2525 : 43)

นอกจากนี้ยังมีคำสอนที่กล่าวถึงชายที่ทำหน้าที่ตามเพศสภาพของผู้ชาย ดังปรากฏในวรรณกรรมเรื่องพญาคำกอง (สอนไพร่) บัณเฑียรพ้อชาย ที่สอนประชาชนผู้ชายให้รู้จักงานของตนคือการสร้างบ้านแปลงเมือง การเป็นทหารออกรบเมื่อมีการ

ศึก การทำเกษตรกรรมดำรงชีพ และการทำงานหนักเกี่ยวกับการก่อสร้าง ปลุกหวานพืชผักสวนครัว ถางหญ้า หาเงินทองข้าวของเครื่องใช้สำหรับหาปลา และใช้ในบ้าน รวมถึงเกวียนวัวควายที่ต้องจัดหามาใช้ และดูแลให้สมกับเป็นหัวหน้าครอบครัว ซึ่งผู้ชายไม่จำเป็นต้องทำงานนอกบ้านเพียงอย่างเดียว แต่การทำงานในบ้านโดยเฉพาะงานที่ต้องใช้กำลัง ย่อมเป็นหน้าที่สำคัญของผู้ชาย ไม่ใช่ปล่อยให้เป็นที่ของผู้หญิงเพียงอย่างเดียว ตัวอย่างเช่น

พ่อชาย	แปงเอือนชาน	เวียกงงานแสนชั้น	
	คองเอือนสร้าง	คือชายตกแต่ง	
	เฮ็ดเอือนและเล่า	เสาร์ไม้แก่นดี	เจ้าเอย
แม่นว่า	สัตรูเกิดขึ้น	ในประเทศเค็กเสื่อ	
	เวียกงงานอาสา	สู้ตายหาญกล้า	
	บ่ได้กลัวเกรงย่าน	เค็กเสื่อถอยหลัก	แท้ตาย
ทั้ง	ก่อสร้าง	แปงฮั่วไฮ่สวน	
	ไถ่กันไฉ	ปลุกหวานอีแดง	
แม่นซี	เข้าดงดอนกว้าง	ขุดสวนถางกัน	ก็ดี
	หาเงินทองเครื่องใช้	ขายกล้าเก่งผญา	
	แหหวิงซ้อน	ขายสารอวนนาง	
	ทั้งล่องนามล่องแจ้ง	ขายดินเที่ยวแสวง	เจ้าเอย
	เกวียนจัวพร้อม	จัวควายลากแก่	ไปนั้น
	เวียกพ่อชามากล้น	เต็มบ้านอ้งเอือน	

(พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ. 2513ก : 18)

1.3) **ชายคนผู้ดีด้านการใช้ชีวิต** คือชายที่รู้จักหลักประพฤติปฏิบัติในการใช้ชีวิตอย่างดีงามตามคำสอนซึ่งหลักปฏิบัติเหล่านั้นมักเป็นไปตามที่สังคมยอมรับ ดังปรากฏในวรรณกรรมเรื่องพญาคำกอง (สอนไพร่) ที่สอนว่าผู้ชายที่ดีควรเป็นคนที่มีศีล รักษาเรือนกายเรือนใจให้บริสุทธิ์ เข้าถึงหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา เพราะจะทำให้มีสติตั้งรับปัญหาทั้งที่ศึกษาภายในใจ และภายนอกได้ดี ทำให้มีจิตใจกว้างใหญ่เหมือนแม่น้ำมหาสมุทร ตัวอย่างเช่น

	พญาคำกองเจ้า	สอนสั่งกะบวนชาย	
	ให้มีศีลสัตย์	หมั่นคณิงคุณแก้ว	
	เอือนกายนั้น	มีหลายนับบ่ไขว่	แท้ตาย
อันว่า	เอือนใจนั้น	เป็นแวนแก้วคณิงถ่อนแต่งดี	
	ทานศีลคือแวนแก้ว	คณิงเปิงบุญคุณ	แท้เนอ
	กำจัดเค็กเสื่อภายใน	อย่าให้มีมาได้	
	ไลปาปึงวันเวรัง	ให้หนีห่าง	เจ้าเอย
	ทั้งโอะมะใหญ่กว้าง	สมุทรน้ำใหญ่หลวง	

(พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ. 2513ก : 19)

ชายคนผู้ดีการใช้ชีวิตยังมีหลักปฏิบัติที่สัมพันธ์สอดคล้องกับหลักธรรมคำสอนพุทธศาสนา ดังปรากฏในวรรณกรรมเรื่องธรรมดาสอนโลก ที่สอนให้ผู้ชายมีใจในบุญทุกเข้าคำ เชื่อฟังคำสอนของผู้เฒ่าผู้แก่ตามฮึดคลอง และมีปัญญาในการแก้ไขปัญหาลูกสิ่ง ตัวอย่างเช่น

ชายใดมีใจตั้ง	ในบุญเข้าคำ
กับทั้งใจสะดวงฮู้	คลองเฒ่าสั่งสอน
กับทั้งมีผญาแก้	ปัญหาได้ทุกสิ่ง

คำคิดดีสวดแผ้ว

ดีฮ้ายคู่ชู้ฮั้น แท้ด้าย

(พระครูสุเทพสาครคุณ. 2549 : 208)

นอกจากนี้ อนุภาคชายคนฮู้ผู้ดีการใช้ชีวิตยังรวมถึงผู้ชายที่รู้จักดูแลบ้านเรือนตนเอง ไม่เอาแต่นอนเล่นอยู่เฉย ๆ เมื่อวงศาคนมาเียนจากแดนไกลก็ต้อนรับขับสู้เลี้ยงดูอุปถัมภ์ อีกทั้งยามพูดจากับพ่อแม่ก็ไพเราะอ่อนหวาน ไม่ไปเที่ยวเล่นนอกบ้านเป็นประจำ รู้จักดูแลตัวเอง เรียนรู้ฮู้ดีคลองจากผู้เฒ่าผู้แก่ เมื่อถึงวันพระก็รู้จักสักการบูชา ตัวอย่างเช่น

ชายใต้	เนาสถานห้อง เอือนตนเป็นवाद
เหมือนดังเวียกบได้	นอนเล่นแต่เอือน
ฝูงหมู่มาซื้อ	ทางไกลมาฮอด เอือนนั้น
มันก็ปูสาตไว้	จำให้หนังเทิง แท้แล้ว
มันค่อยเว้า	ตางพ่อแม่มารดา
มันจึงทำกระบวนเป็น	พ่อเอือนจาต่าน
มันบ่ไปหาเล่น	พอหวลหาเมื่อ
บ่หอนไปชู้มื่อ	แผนหน้าหอไผ
มันบ่มีสวงกลั่ว	หญิงชายฝูงหนุ่ม
ก็ท่อนำผู้เฒ่า	เอียนฮู้ดีคลอง
คัดทะนามฮู้	วันยามทุกสิ่ง
ยามเมื่อวันศีลนั้น	มันได้รูปเทียน

(พระพุทธรูป. 2549 : 379)

2) ภาพแทนด้านลบของผู้ชาย หรือชายนอกฮู้ดี ชายนอกฮู้ดี คือผู้ชายที่ประพฤติไม่เหมาะสม ประพฤติผิดขัดแย้งกับคำสอน และไม่ปฏิบัติตามที่สังคมปรารถนา หรือเรียกว่า นอกฮู้ดีครอง ในวรรณกรรมคำสอนอีสานมีการกล่าวถึงผู้ชายที่มีความประพฤติไม่ดี หรือนอกฮู้ดีไว้ซึ่งไม่ควรยึดปฏิบัติตาม ดังนี้

2.1) **ชายนอกฮู้ดีครองธรรม** อนุภาคชายนอกฮู้ดีครองธรรม คือชายที่ประพฤติผิดขัดแย้งจากบรรทัดฐานของสังคมท้องถิ่นที่บัญญัติไว้เป็นคำสอน ดังปรากฏในวรรณกรรมเรื่องกาพย์หลานสอนปู่ ที่สอนเรื่องคนที่ไม่นับว่าเป็นคนดี ได้แก่ คนที่จิตใจโลเลไม่อยู่กับร่องกับรอย คนเป็นข้าราชการยุ่งเกี่ยวกับการค้าใช้อิทธิพลในหน้าที่ คนมีเงินไม่รู้จักทำบุญทำทาน คนยากจนแต่อวดว่ามี นักบวชหาเงินหรือรับจ้าง ครูบาอาจารย์หาเงินแต่เหล้า คนชราแก่เฒ่าไม่อบรมสั่งสอนลูกหลาน เจ้าอาวาสที่ลูกวัดไม่ยำเกรง พ่อบ้านที่พูดจาไม่เป็นธรรม คนรู้มากไม่เกรงกลัวบาปเรียนธรรมอวดแต่คำพูด คนเฒ่าไม่มีจิตเมตตา คนที่มักคิดเตียนชาวบ้าน คนซีกกลัวพาเพื่อตักใจ คนจัญไรไม่เลี้ยงดูพ่อแม่ คนยกย่องแต่ตัวเอง คนมักเลงทำใหัรกรายตัวเองทุกซีก คนมักได้มักแย่งของผู้อื่น ผู้ใหญ่บ้านข่มเหงลูกบ้าน คนซี้เกียจฮู้ดีมันฮู้ดีคลอง คนไม่เกรงพระสงฆ์ คนเป็นบ้าทำแต่บาปไม่รักษาศีล ตัวอย่างเช่น

คนโลเลสั่งสอนความฮู้ก็บ่นับ
 คนหลบหลู่ซื่อบอกทางคุณก็บ่นับ
 คนเป็นขุนซื่อบอกทางคำก็บ่นับ
 คนเป็นข้าซื่อหาเงินก็บ่นับ
 คนมีเงินกินทานบ่ได้ก็บ่นับ
 คนซี้ไ้ฮู้ดีอ้างมั่งมีก็บ่นับ
 คนเป็นซี้หาเงินฮู้จ้งก็บ่นับ
 คนมักอ้างอวดรู้เกินการณ์ก็บ่นับ
 เป็นอาจารย์หาเงินแต่เหล้าก็บ่นับ
 เป็นผู้เฒ่าบ่สอนลูกหลานก็บ่นับ

เป็นสมภารลูกวัดบ้านกัณฑ์
 เป็นพ่อบ้านปากบ่เป็นธรรมกับัน
 ความฮู้มากการบาบอย่ากับัน
 คนเฮียนธรรมอดแต่ความเฝ้ากับัน
 คนผู้เฒ่าขาดเมตตาจิตกับัน
 คนขี้นานพาหมู่ตักใจกับัน
 คนปากเกลี้ยงย่องแต่ตนเองกับัน
 คนนักเลงพาเมียทุกซั้กับัน
 คนมักได้ขาดแย่งยวนกับัน
 คนเป็นกวนข่มเหงชาวบ้านกับัน
 คนขี้คร้านหาฮีตครองธรรมกับัน
 คนขี้คร้านหาฮีตครองธรรมกับัน
 คนเป็นบ้านบาปใส่ตัวกับัน
 คนพาโลหาศีลบ่ได้กับัน

(สวิง บุญเจิม. ม.ป.ป. : 79-80)

ขายนอกฮีตครองธรรมดังกล่าวเป็นภาพแทนด้านลบที่ใช้สอนผู้ชาย ถึงแม้จะไม่ได้ใช้คำว่า “ชาย” แต่วรรณกรรมเรื่องหลานสอนปู่ก็ได้รับรู้รับคำสอนไว้ชัดเจนว่าเป็นผู้ชาย ดังนั้น คนที่มีลักษณะนอกฮีตครองธรรมดังกล่าวจึงหมายถึงขายนอกฮีตครองธรรมที่ไม่ควรคบ หรือเป็นแบบอย่างที่ไม่ดีไม่ควรประพฤติตาม

2.2) ขายนอกฮีตสามโบสถ์ หมายถึงชายที่บวชแล้วสึกมาแล้วสามครั้ง ชายลักษณะนี้โบราณว่าไว้ว่าลักษณะไม่ดีไม่ควรคบ จึงนับว่าเป็นขายนอกฮีตในวรรณกรรมคำสอน ดังปรากฏในวรรณกรรมเรื่องเสียวสวด ที่พ่อของเสียวสวดสั่งสอนก่อนที่จากโลกนี้ไปเรื่องการคบมิตรว่าไม่ควรคบหาหรือเกี่ยวข้องกับชายที่บวชมาแล้วสามครั้งจะนำความเดือดร้อนมาให้ ตัวอย่างเช่น

ชายใด	ทงบวชแล้วสึกออก	สามที
อย่าได้	ทำสหายเกาะเกี่ยวมือ	มันนั้น
เห็นว่า	สอนเชื่อไว้	อย่าได้ล่วงคำสอน
เป็นดัง	ทุกขะมั่วเจ้า	นั่นเนอ
		ปางนั้นแสงม่งตาย

(พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ. 2523 : 3)

ขายนอกฮีตสามโบสถ์คือการเก็บสถิติของคนโบราณที่เคยพบเจอผู้ชายที่มีพฤติกรรมดังกล่าวแล้วนำความทุกข์หรือปัญหามาให้เดือดร้อน ลักษณะด้านลบของผู้ชายนี้จึงถูกนำมาสอนผู้ชายเรื่องการคบเพื่อนเพื่อไม่ให้ประสบปัญหาภายหลัง

2.3) ขายนอกฮีตขี้ร้าย คือผู้ชายที่โง่เขลาเบาปัญญา ไม่รู้จักแสวงหาความรู้ใส่ตน เกียจคร้านไม่รู้จักทำมาหากินนอนตื่นสายไม่รู้ตื่น ไม่ทำงานทำการมีแต่ปล้นผู้อื่น ซึ่งไม่ใช่พฤติกรรมอันพึงประสงค์ของคนในสังคม ดังปรากฏในวรรณกรรมเรื่องนาคาสภาชิตคำกลอน ตัวอย่างเช่น

อย่าเป็นชายแฉะเล่นนอน**บรู๋ตัน** ให้ชายบึกชายป็นรู้จักการช่างหน้าชายค้ำที่่ยวชาย อย่า
 เป็นชาย**ผู้ร้ายปล้น**ที่ตีเจ้าของ ให้ชายมองชายเห็นเหตุการณ์เมืองบ้าน ให้ชายเอาการู้ศัตรูได้ทุกท่า ให้ชายก้าว
 ขึ้นหน้าอย่าขยาล้าเมื่อหงัง ให้ชายชิงชิงขึ้นเหนือคนมันจ้งแม่น ชายมันมีตั้งแสนนับเป็นโกฏีและล้าน**ชายคร้าน**ก็
 มากหลาย **ชายขี้ร้าย**แม่นชายทุปัญญา ชายบ่หาความดีใส่โตแม่นชายบ่ ชายปัญญามีล้นชายจนมีมาก **ชายทุกข**
 ยากกะนอกนั้นหลายชั้นแต่หมู่ชายฯ

(พระทองสุข สุภาจาโร. ม.ป.ป : 10)

2.4) ขายนอกอิตศาสนา คือผู้ชายที่มีอยู่ในศีลในธรรม ไม่ปฏิบัติตามคำสอนพุทธศาสนา ดังปรากฏในวรรณกรรมเรื่องพระอินทร์ใช้ชาติที่กล่าวถึงชายที่ไม่มีศีลก็สิ้นความดี เช่นเดียวกับผู้หญิงที่ไม่มีศีลก็สิ้นความสวย พระภิกษุสามเณรที่ไม่มีศีลก็สิ้นศรี และข้าราชการที่ไม่มีศีลก็สิ้นยศ ตัวอย่างเช่น

สตรีไม่มีศีลก็สิ้นสวย

บุรุษด้อยไม่มีศีลก็สิ้นดี

ภิกษุสามเณรไม่มีศีลก็สิ้นศรี

ข้าราชการไม่มีศีลก็สิ้นยศ

(บุญศรี สุวรรณไตรย์ น.ธ.เอก. 2549 : 48)

วาทกรรมการประกอบสร้างภาพแทนด้านลบของผู้ชาย หรือขายนอกอิตทั้ง 4 แบบนี้ ไม่ว่าจะเป็น ขายนอกอิตครองธรรม ขายนอกอิตสามโบสถ์ ขายนอกอิตชั่วร้าย และขายนอกอิตศาสนา ต่างก็เป็นภาพแทนที่ไม่ดีที่ขัดเกล่าให้ผู้ชายรู้จักความดีและความไม่ดี ชายประชาานิยมจากขายนอกอิต เป็นกรอบความรู้คำสอนที่ประกอบสร้างผู้ชายให้เป็นที่ยอมรับในสังคมอย่างครบทุกมิติ วาทกรรมการประกอบสร้างภาพแทนด้านลบของผู้ชายจึงเสมือนกระจกเงาที่สะท้อนให้เห็นภาพตัวตนของผู้ชายในด้านไม่ดีที่ไม่ควรมียึดถือซึ่งทำให้ภาพแทนผู้ชายที่ดีมีความแจ่มชัดมากขึ้น แนวคิดนี้สอดคล้องกับที่แนวคิดของฟูโกต์ (Michel Foucault) ที่พยายามชี้ให้เห็นว่า วาทกรรม คือความรู้และความจริงที่มีอิสระในตัวเองจึงมีอำนาจในการกำหนด บังการ ความรู้ที่ถือเป็นวาทกรรมจะมีอำนาจบงการต่อผู้ที่ยอมรับวาทกรรมนั้น ดังนั้น วาทกรรมจึงเป็นความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ถูกนิยามว่าเป็นความจริงภายใต้กรอบความรู้แบบหนึ่งด้วยปฏิบัติการของความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการนิยามความหมาย (อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2555 :49) กล่าวโดยสรุป วาทกรรมการประกอบสร้างภาพแทนเหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นภาพตัวตน “ชายประชาานิยม” ที่สังคมต้องถวิลปรารถนาอยากให้เป็น และไม่อยากให้เป็น ความรู้สำคัญที่นำไปสู่การประกอบสร้างสังคมอุดมคติ

บทสรุป

การประกอบสร้างภาพแทน “ชายประชาานิยม” ในวรรณกรรมคำสอนอีสาน สะท้อนให้เห็นภาพตัวตนของผู้ชายอีสานที่สืบทอดอุดมการณ์คำสอนเรื่องการสอนผู้ชายไว้อย่างเด่นชัด ลุ่มลึก และมีมิติเสมือนบุคคลจริงต้นแบบ ภาพแทนดังกล่าวสามารถประกอบสร้างความจริงทางสังคมให้เป็นกลายเป็นความจริงที่ฝังแน่นในสังคมอีสานอันมีลักษณะแบบปิตาธิปไตย หรือชายเป็นใหญ่ ผู้ชายเป็นเพศหลักของสังคมอีสาน ในขณะที่ผู้หญิงเป็นเพศรอง อำนาจในสังคมจึงรวมศูนย์อยู่ที่เพศชาย แม้กระทั่งอำนาจในวรรณกรรมคำสอนที่มักจะถูกเขียนขึ้นโดยผู้ชาย ทว่า กลับเป็นความท้าทายที่ท้าทายทำให้ผู้ชายต้องตระหนักถึงคุณค่า และการดำรงอยู่ในฐานะเพศหลักของสังคมอีสานเพื่อพิสูจน์ว่าอำนาจชายเป็นใหญ่แท้จริงแล้วคือผู้ชายที่ดี หรือ “คนดี”

เอกสารอ้างอิง

- กัณหา (บ.ช.ย). (2544). **แพ้น้ำนมแม่**. ขอนแก่น : คลังนานาธรรม.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2521). **ลักษณะวรรณกรรมอีสาน**. มหาสารคาม : ศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2545). **สัตววิทยา, โครงสร้างนิยม, หลังโครงสร้างนิยมกับการศึกษารัฐศาสตร์**. กรุงเทพฯ : วิชาษา.
- _____. (2560). **วาทกรรมการพัฒนา : อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณะ และความเป็นอื่น**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : บริษัทเคล็ดไทย จำกัด.
- บุญศรี สุวรรณไตรย์ น.ธ.เอก. (2549). **พระอินทร์ใช้ชาติ**. ขอนแก่น : คลังนานาธรรม.
- ปราณี วงษ์เทศ. (2559). **เพศและวัฒนธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : นาดาเอก.
- พัฒนา กิตติอาษา. (2557). **สู่วิถีอีสานใหม่**. กรุงเทพฯ : วิชาษา.
- พระครูคัมภีร์นิเทศ ป.6. (ม.ม.ป.). **ชนะสันธราชเทศนาคำสอน และโกปติมหาชวนขัน**. ขอนแก่น : คลังนานาธรรม.
- พระครูสุเทพสารคุณ. (2549). **ธรรมดาสอนโลก**. ใน พระครูสุเทพสารคุณ, ปรีวรรต. **วรรณกรรมคำสอนอีสาน**, หน้า 200-352
ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณวิทยาวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น. (เอกสารอัดสำเนา).
- พระทองสุข สุภาจาโร. (ม.ป.ป.). **นานาสุภาษิตคำกลอน**. ขอนแก่น : คลังนานาธรรม.
- พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ. (2513ก). **พญาคำกอง (สอนไพร่)**. มหาสารคาม : ศูนย์อนุรักษ์วรรณคดีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วัดมหาชัย.
- _____. (2523). **เสียวสวาด**. มหาสารคาม : อภิชาติการพิมพ์.
- ภูมิจิต เรืองเดช. (2525). **ศรีสวัสดิ์วัด**. บุรีรัมย์ : ศูนย์วัฒนธรรม วิทยาลัยครูบุรีรัมย์.
- ศิริพร รักดีผาสุก. (2561). **ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอัตลักษณ์ และแนวทางการนำมศึกษามหาวิทยาลัยไทย**. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สวิง บุญเจิม. (ม.ป.ป.). **ปูสอนหลาน หลานสอนปู่**. ขอนแก่น : คลังนานาธรรม.
- สุรเดช โชติอุดมพันธ์. (2559). **ทฤษฎีวรรณคดีวิจารณ์ตะวันตกในคริสต์ศตวรรษที่ 20**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อคิน รพีพัฒน์. (2551). **วัฒนธรรมคือความหมาย : ทฤษฎีและวิธีการของคลิฟฟอร์ด เกียร์ช**. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- อรัญญ์ เพียรยุระ. (2561). **วรรณกรรมกับเพศภาวะ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. ขอนแก่น : หจก.ขอนแก่นการพิมพ์.
- อริยานุวัตร เขมจารีเถระ, พระ. (2513). **ท้าวคำสอน**. มหาสารคาม : อักษรทองการพิมพ์.
- บุรุษ, สตีฟ. (2559). **สังคมวิทยา : ความรู้ฉบับพกพา**. (จันทน์ เจริญศรี, ผู้แปล). กรุงเทพฯ : โอเพ่นเวิลด์ส.
- พญาคำกอง (สอนไพร่ นานาสุภาษิตคำกลอน